

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА» В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Визначені теоретичні підходи до трактування поняття «еколого-економічна безпека» в аграрній сфері. Ключові слова: еколого-економічна безпека, економічна безпека, екологічна безпека, техніко-виробнича безпека, продовольча безпека, екологічно чиста продукція, виробничо-продуктова стійкість.

Стратегія сталого розвитку аграрної економіки України визначається, перш за все, з позиції національної безпеки, взаємопов'язаними та взаємозалежними складовими якої виступають екологічна та економічна безпека розвитку. Економічна безпека стала як ніколи залежною від стану екологічних систем. Її забезпечення не може бути відокремленим від екологічних основ виробничої сфери. Екологічна ситуація за останні роки погіршилася настільки, що відтепер саме від неї залежатиме як економічний стан суб'єктів господарювання та економіки в цілому, так і забезпечення населення якісним продовольством, а саме – продовольча безпека країни.

Теоретичним основам та удосконаленню категорійно-понятійного апарату економіко-екологічної безпеки в галузі аграрної економіки присвячені роботи багатьох вітчизняних вчених: В.А.Ліпкан, О.І.Фурдичко, П.П.Руснака, В.Ф.Сайко, В.І.Сапіча, А.Я.Сохнича, М.Г.Ступеня, П.Т.Саблука, Є.А.Макаренко, В.М.Шмандій, А.П.Гетьман, М.В.Шульги та інших науковців (табл.1).

Однак, змістовні межі досліджуваної категорії «еколого-економічна безпека» не є чітко визначеними, що ускладнює подальшу розробку наукового обґрунтування ринкових реформ в аграрній сфері. У зв'язку з цим метою статті є визначення поняття «еколого-економічна безпека» у системі категоріально-понятійного апарату аграрної економіки.

Закон України «Про охорону навколишнього середовища» визначає, що «...використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини - невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України» [5].

Зважаючи на те, що основними засобами виробництва в аграрній сфері виступають земля та живі організми, в понятті еколого-економічної безпеки має бути виділено ряд рис, властивих у цілому системі природокористування як форми взаємодії природи і суспільства. На макрорівні під еколого-економічною безпекою розуміють захищеність держави від наявних чи потенційних можливих економічних та екологічних загроз. Екологічна безпека в системі національної економіки складається з: техніко-виробничої безпеки; енергетичної безпеки; технологічної безпеки.

В економічній енциклопедії під економічною безпекою підприємництва розуміють незалежність суб'єктів підприємницької діяльності від недоброчесної конкуренції підприємств-монополістів, непередбачуваних договорами дій підприємств-постачальників і торговельних організацій, від нераціональної економічної і правової політики держави та інших чинників, яка дає змогу привласнювати більшу частину законних прибутків [3, с. 411-414].

У системі економічної безпеки національної аграрної економіки значне місце займає техніко-виробнича безпека, що передбачає здатність держави запобігати і компенсувати наслідки можливої деградації сільськогосподарських угідь України, відродження традиційних галузей сільського господарства (садівництва, цукробурякового виробництва, овочівництва, скотарства, вівчарства), забезпечення виробництва екологічно чистої продукції, інноваційного технічного забезпечення господарської діяльності всіх сфер агропромислового сектору (рис.1).

Національна аграрна економіка повинна гарантувати продовольчу безпеку населенню. Ця безпека характеризується виробничо-продуктивною стійкістю агропродовольчого комплексу та його спроможністю вчасно реагувати на кон'юнктуру агропромислового ринку; наявністю необхідних обсягів перехідних запасів; рівнем платоспроможності населення, що має забезпечувати доступність продовольства для всіх громадян; недопущенням імпортової експансії по тих продовольчих товарах, продукування яких у необхідних обсягах може здійснювати національних агропродовольчий комплекс.

Таблиця 1

Теоретичні підходи до визначення екологічної безпеки

Автор	Дефініції
економічна енциклопедія. за заг.ред. Мочерного С.В.	стан навколишнього середовища у межах світового господарства, у країні загалом та в окремих регіонах і на підприємствах, що не загрожує здоров'ю населення у процесі праці та життєдіяльності [3, с.]
Ліпкан В.А.	складова національної безпеки, процес управління системою національної безпеки, за якого державними і недержавними інституціями забезпечується екологічна рівновага і гарантується захист середовища проживання населення країни і біосфери в цілому, атмосфери, гідросфери, літосфери і космосфери, видового складу тваринного і рослинного світу, природних ресурсів, збереження здоров'я і життєдіяльності людей і виключаються віддалені наслідки цього впливу для теперішнього і майбутніх поколінь [4, с.115-116].
Макаренко Є.А.	складова глобальної і національної безпеки, тобто такого стану розвитку суспільних відносин в галузі екології, при якому системою державно-правових, організаційних, науково-технічних, економічних та інших соціальних засобів забезпечується регулювання екологічно небезпечної діяльності, режим використання природних ресурсів, охорона природного навколишнього, безпечного для життя та здоров'я людей, попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для природних систем та населення [1, с.229].
Шмандій В.М.	динамічна складова регіональної системи, що забезпечує її гармонійний розвиток в умовах захищеності від реальних та потенційних антропогенних та природних впливів. Рівень безпеки в основному визначається ймовірністю проявів небезпеки. Це потребує всебічного вивчення умов формування екологічної небезпеки [6, с.18].
Шульга М.В., Гетьман А.П.	являє собою соціоприродну та наукову реальність, є об'єктом дослідження різних наук (природничих, соціальних, юридичних та ін.), оскільки охоплює складний комплекс взаємозв'язків людини з навколишнім природним середовищем; категорія соціальна, притаманна людському суспільству, формується в межах суспільних відносин; має певні правові форми неправового характеру хоча і належить до явищ [7, с.103].

Формування і реалізація еколого-економічної політики держави (суб'єкта господарювання) в сфері агропромислового виробництва, на перспективу, має базуватися на необхідності взаємного узгодження екологічної і економічної концепцій. Без урахування екологічного фактора не можна вирішувати проблему сталого розвитку економіки країни, в тому числі її продовольчого комплексу. Це вимагає ухвалення рішень з екологічної оцінки економічної політики, тобто визначення прямих та непрямих можливих наслідків проектів, оцінка варіантів співвідношень між економічною вигодою і можливою шкодою навколишньому середовищу. Організаційно-економічний механізм управління навколишнім середовищем повинен включати: економічне стимулювання ресурсозберігаючої і природозахисної діяльності;

організаційні заходи, що забезпечують виконання природоохоронних заходів [8, с.121-135].

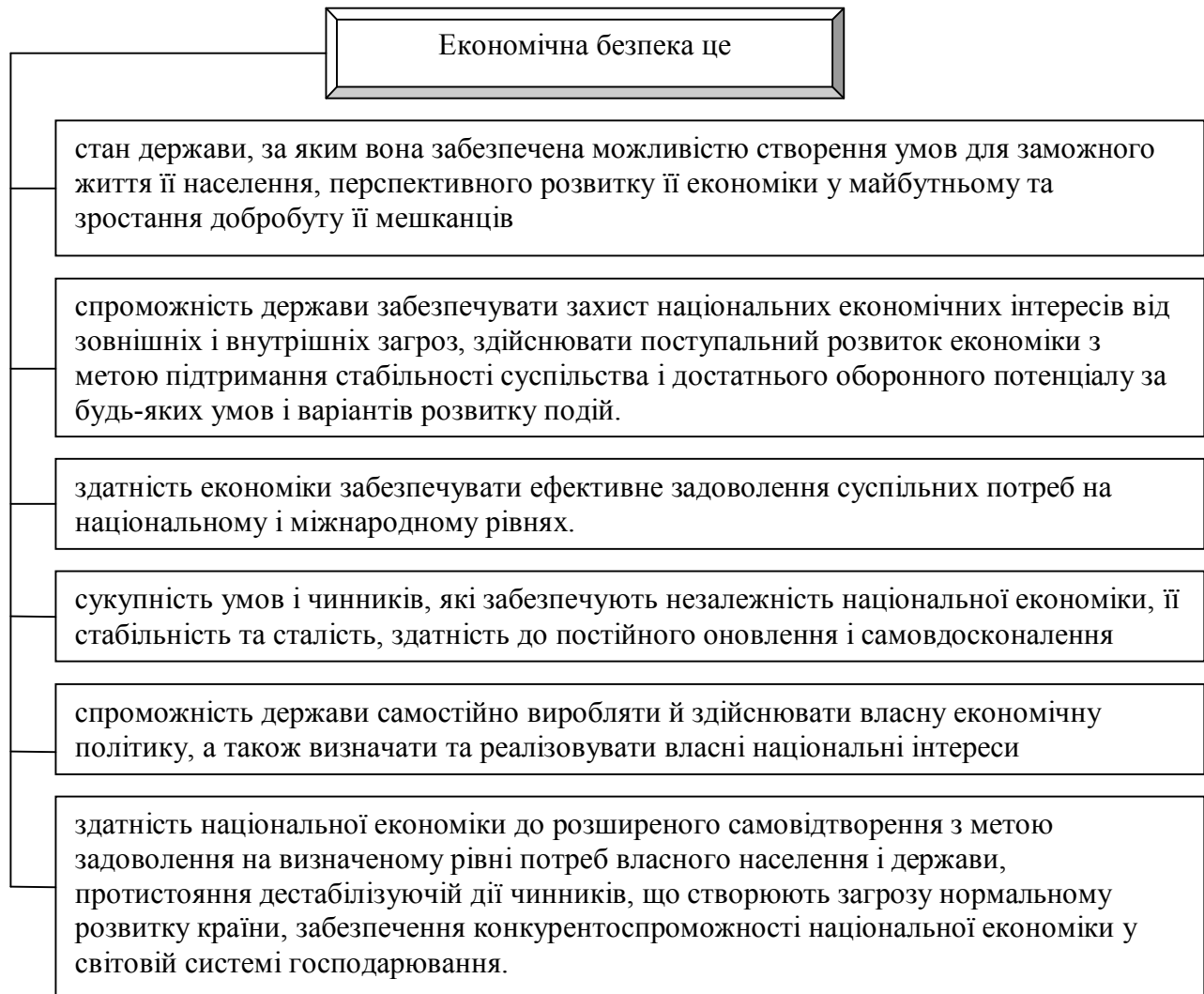

Рис. 1. Теоретичні підходи до визначення економічної безпеки

Таким чином, еколого-економічна безпека в аграрній сфері – це система взаємоузгоджених дій, спрямованих на економічне стимулювання ресурсозберігаючої і природозахисної діяльності в сфері аграрного виробництва; реконструкція агропромислових підприємств, перехід на безвідходні та маловідходні технології, утилізація відходів виробництва; будівництво очисних споруд, газо- і пило уловлювачів; рекультивація порушених земель; організація моніторингу та єдиної державної охорони природного середовища, спрямована на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захист життя і здоров'я населення від негативного впливу, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорона, раціональне використання і відтворення природних ресурсів тощо.

Література

1. Аналітика, експертиза, прогнозування: Монографія /Макаренко Є.А., Рижков М.М., Ожеван М. А. та ін.— К.: Наша культура і наука, 2003.— С. 326.
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1 / Редкол.: ...С.В.Мочерний (відп.ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000 – 864 с.
3. Ліпкан В. А. Національна безпека України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Ліпкан Володимир Анатолійович; Нац. акад. внутр. справ. – К.: Кондор, 2008. – 552 с. – (Серія “Національна і міжнародна безпека”).
4. Про охорону природного навколишнього середовища: Закон України від 25.06.1991

№ 1264-ХІІ // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

5. Шмандій В.М. Управління екологічною безпекою на регіональному рівні (теоретичні та практичні аспекти). Автореф. дис.д-ра тех. наук. – Х., 2004. – 36 с.

6. Шульга М.В. Екологічне право України / А.П.Гетьман, М.В.Шульга. – Х.: Право, 2005. – 337 с.

Summary

Theoretical approaches to interpretation of notion are certain «safety ecological and economic» » in an agrarian sphere.